МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ БУДІВНИЦТВА ТА АРХІТЕКТУРИ

АРХІТЕКТУРНО-
ХУДОЖНІЙ ІНСТИТУТ

Кафедра містобудування

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання курсового проекту з дисципліни

«Містобудівне проектування»

На тему:

«**Квартал, вулиця, площа в історично сформованому середовищі»**

для студентів освітнього рівня – магистр,
спеціальності 191 - Архітектура та містобудування
освітньої програми «Містобудування»

Одеса – 2021

УДК 711.4

Укладачі: к. арх., доц. Савицька О.С., ст.вик Кисельова Г.В.

Рецензенти:

Міроненко В.І., голова Одеської організації Національного Союзу архітекторів України, заслужений архітектор України.

Греков О.С., кандидат архітектури, доцент, керівник Служби містобудівного кадастру Управління архітектури та містобудування Одеської міської ради.

У методичних вказівках сформульовані вимоги до курсового проекту для студентів освітнього рівня – магістр, спеціальності 191 - Архітектура та містобудування освітньої програми «Містобудування», вказано склад, зміст і рекомендації щодо виконання курсового проекту і терміни його розробки.

Відповідальний за видання:
Завідувач кафедрою Містобудування, к. арх., доцент Савицька О.С.

ЗМІСТ

Вступ……..……..4
1. Склад проекту…….…...5
1.1. Графічна частина……..……...6
2. Містобудівний аналіз території……..…..……....7
3. Концептуальна проектна модель……..9
4. Детальний генеральний план території……..12
Приклади виконання робіт……..14
Список використаної літератури……16

ВСТУП

«Перш ніж що-небудь будувати - слухайте місто,
перш ніж що-небудь зносити – слухайте серце»
– Норман Фостер

Сучасний етап економічного і соціального розвитку України вимагає дбайливого ставлення до накопиченого містобудівного потенціалу і значного підвищення ефективності його використання. В області проектування це означає підвищення інтенсифікації використання міської території, а також необхідність якісного збереження і модернізації її опорного фонду.

Формування міського середовища - це безперервний процес, що включає в себе, як перетворення забудови урбанізованої території, так і створення архітектурно-художнього середовища в цілому. Створення архітектурно-історичного середовища відбувається не одне десятиліття - це праця і задоволення потреб багатьох поколінь. Кожен часовий відрізок залишає свій відбиток на особливості планувальної структури міста, на стильовому рішенні будівель, наповнює місто знаковими об'єктами і шедеврами майстерних зодчих.

Архітектура будь-якого міста безпосередньо пов'язана зі зведенням сучасних архітектурних об'єктів і одночасним збереженням історичних, що представляють певну цінність. Гармонізація повинна бути першим завданням фахівця, який працює в насиченій пам'ятками архітектури частині міста. При цьому основними передумовами зі створення просторового середовища, в якому ми існуємо, є соціально-економічні та культурні умови.

Поняття архітектурно-історичного середовища може бути розшифровано, як сукупність архітектурних об'єктів історико-культурної спадщини з їхнім оточенням. Формування архітектурно-історичного середовища відбувається в три етапи:

- проектно-будівельна організація середовища, спрямована на поетапне зведення об'єктів на певній території;
- формування середовища з естетичної точки зору в процесі освоєння об'єктів, що полягає в колористичному вирішенні середовища, введення елементів, що несуть виключно художню та культурну функції і т. ін.;
- вдосконалення середовища в процесі експлуатації території і окремих, що знаходяться на ній об'єктів.

Головним завданням архітектора-містобудівельника є дбайливе ставлення до міського середовища. Тому в період його регенерації необхідно враховувати сучасні архітектурні «нашарування» на історичні. При оцінці сформованого міського простору необхідно, перш за все, аналізувати, які елементи повинні бути залишені в первозданному вигляді, а які і в якій мірі можна модернізувати.

1. СКЛАД ПРОЕКТУ

Метою виконання даного курсового проекту є освоєння методики містобудівного аналізу та подальшого прийняття правильних (оптимальних) містобудівних рішення щодо одного з проблемних кварталів, вулиць, площ історичної частини міста.

Проект регенерації території кварталу, вулиці, площі в історично сформованому середовищі передбачає вирішення наступних містобудівних завдань:

- збереження і відновлення історичних об'єктів (консервація, фрагментарна або цілісна реставрація, капітальний ремонт та ін.);
- оптимальні рішення функціонального використання території;
- оптимальні рішення транспортних і пішохідних зв'язків;
- оптимальні рішення озеленення території.

Розроблені проектні рішення повинні забезпечувати:

- збереження архітектурно-художньої своєрідності історичного кварталу, вулиці, площі;
- повноцінне включення території в сучасне життя міста;
- комфортабельні умови проживання для населення;
- композиційні зв'язки старого і нового;
- ансамблеву єдність історичної та сучасної забудови.

Проект розробляється для конкретної території (як правило, в місті Одесі) на геодезичній підоснові.

Регенерація території кварталу, вулиці, площі в історично сформованому середовищі визначається. як збереження і відновлення містобудівних якостей пам'яток архітектури та середовища (планування, просторової організації, забудови, пам'ятників і візуальних зв'язків між ними з навколишнім середовищем і т. ін.). Включає реставрацію пам'яток, санацію забудови, реставрацію або модернізацію будівель, які зберігаються, функціональне насичення території (відповідно до місця об'єкта в місті), компенсаційне нове будівництво замість втрачених будівель, повністю підпорядковане історичному середовищу; благоустрій та озеленення, характерне для об'єкта регенерації.

Проект регенерації території кварталу, вулиці, площі в історично сформованому середовищі, повинен складатися з двох частин – графічної та текстової та включати в себе всі стадії містобудівного проектування.

Стадії містобудівного проектування:

1. Видача завдання.

Мета: комплексне забезпечення інформацією для початку проектування.

2. Передпроектний аналіз.

Мета: «занурення» в тему, проведення передпроектного наукового дослідження і зображення його в схемах, таблицях, розрізах, видах і ін.

3. Ескіз - ідея.

Мета: розробити концепцію та демонстраційні креслення без детального опрацювання як цілісне пропозицію.

4. Ескізний проект.

Мета: детальне опрацювання всіх креслень для креслення.

5. Креслення.

Мета: повна підготовка креслень для стадії «подачі».

6. Подача проекту.

Мета: остаточне графічне оформлення всіх креслень і написів проекту.

7. Захист проекту.

Креслення виконаного курсового проекту видаються в скороченому обсязі у складі:

- комплексний містобудівний аналіз території кварталу, вулиці, площі в історично сформованому середовищі - друкований аркуш формату А3 (компоновка листа в графічній програмі формат А1).
- проект концепції сталого розвитку території кварталу, вулиці, площі в історично сформованому середовищі з детальною розробкою генерального плану - друкований аркуш формату А3 (компоновка листа в графічній програмі формат А1).

1.1. Графічна частина

Лист № 1. (Містобудівний аналіз)

- Есе;
- Замальовки і фотофіксація;
- Соціальне опитування (графічна схема або текстова частина);
- Історична довідка, доповнена історичними картами;
- Ситуаційний план розміщення об’єкту проектування;
- Опорний план;
- Схема функціонального зонування;
- Схема пішохідно - транспортних шляхів;
- Схема озеленення;
- Схема рельєфу території;
- Схема цінності забудови (пам'ятники архітектури, будівлі, які несуть історичну, містобудівну, архітектурно-естетичну цінність);
- Схема природних і антропогенних обмежень;
- Перетин рельєфу;
- Проблеми, перспективи та стратегія розвитку території. .

Лист № 2. (Концептуальні проектні пропозиції щодо створення сталого середовища)

- Ситуаційний план розміщення об’єкту проектування;
- Детальний генеральний план;

- Схема функціонального зонування;
- Схема пішохідно - транспортних шляхів;
- Схема озеленення;
- Розгортки, розрізи і видові картини.

Примітка: всі схеми, а також опорний і генеральний плани повинні бути виконані в єдиному масштабі в залежності від наявних вихідних матеріалів і розміру території.

Пояснювальна записка містить обґрунтування і пояснення, а також розрахунки до графічних матеріалів. Обсяг пояснювальної записки складає 7-10 стор.

2. МІСТОБУДІВНИЙ АНАЛІЗ ТЕРИТОРІЇ

Першим етапом перед проектного аналізу є пошук генних ознак місця, втрата яких призводить до стирання пам'яті місця і як наслідок, відчуження середовища городянами. Для цих цілей проводиться пошаровий історико-генетичний аналіз території, метою якого є фіксація всіх історичних перетворень за періодами. Потім іде аналітична робота по виявленню найбільш стійких процесів, що відбувалися на цій території, і залишків матеріальних слідів цих процесів. Такими слідами можуть бути не обов'язково архітектурні споруди, а й елементи наповнення середовища у вигляді археологічних фундаментів, залізничних колій, воріт, огорож, інженерних пристроїв, постових опор і т. ін.

Шарами в історико-генетичному аналізі будуть:

1) матеріальні архітектурні об'єкти,
2) елементи планувальної структури,
3) процеси, що відбувались на території в різні історичні періоди.

Історико-генетичний аналіз території проводитися на основі вивчення історичних матеріалів тих змін, які відбуваються в окремі періоди часу в досліджуваному фрагменті міського середовища. Результатом історико-генетичного аналізу є історична довідка досліджуваної території і схема цінності забудови.

Другим етапом передпроектної аналізу є виконання **соціально-урбаністичного аналізу,** який вирішує наступні завдання:

а) виявлення проблем, пов'язаних з втратою даною територією економічного, естетичного і соціального потенціалу;

б) виявлення проблем транспортної та пішохідної доступності ділянки;

в) виявлення композиційного і візуального потенціалу місця.

Найбільш складним є визначення рівня деградації території і втрата нею соціальної та інвестиційної привабливості. Ці дані можна зібрати лише за результатами соціологічного опитування населення. Далі аналізу піддається містобудівне оточення, транспортні комунікації і озеленення території. Проводитися візуальне дослідження композиційного потенціалу території (фотофіксація).

Результатом соціально-урбаністичного аналізу є аналітичні схеми і таблиці, що описують ступінь соціальної деградації, наочно демонструють проблемні місця і визначають прихований потенціал території, а також схеми з озеленення та екологічної ситуації території.

На підставі даних аналізу і проектно-графічних матеріалів на топографічній підоснові складають план існуючої забудови (опорний план), де вказують призначення, матеріал, поверховість, технічний стан окремих будівель, наносять проїзди, внутрішньо квартальні насадження, мережі і споруди інженерного обладнання, виділяють опорний фонд і ділянки, що підлягають збереженню.

Визначення опорного фонду проводиться шляхом виключення з існуючої забудови будинків, що підлягають знесенню. До них відносяться будинки: що знаходяться в аварійному стані; без належного інженерного благоустрою, які за ступенем амортизації і іншими показниками невигідно реконструювати; виходять за «червоні» лінії кварталів за проектом планування, якщо вони заважають руху, порушують санітарний режим житлового кварталу і т. ін.

На опорному плані особливо виділяють будівлі, споруди та планувальні елементи, що входять до охоронної зони: пам'ятники історії і культури з належними їм ділянками і зонами сприйняття; будинки, які формують історично сформовані вулиці, площі, межі кварталів, ландшафтні пам'ятки, що становлять набір індивідуальних ознак поселення. Мета встановлення охоронних зон і зон регулювання забудови - забезпечення збереження пам'яток історії та культури разом з їхнім оточенням, виявлення і використання їх архітектурно-художніх і містобудівних якостей, а також створення необхідних умов для масового ознайомлення з ними населення і туристів.

Регенерація кварталів, вулиць і площ пов'язана з модернізацією систем культурно-побутового обслуговування населення. Виходячи з реконструкції житлового фонду, проводиться розрахунок складу об'єктів громадського призначення: магазинів, шкіл, дитячих садів, приймальних пунктів побутового обслуговування тощо. Для центральних районів, заводських зон, ділянок, розташованих поруч з вокзалами та іншими транспортами вузлами, склад і місткість громадських центрів визначається виходячи із загальної суми транзитного і денного населення. У районах з частою мережею вулиць і

провулків комплексність планувальних одиниць досягається в межах групи кварталів, що мають спільну зону відпочинку, центри спілкування, школи, дитячі установи, спортивні майданчики.

Якщо в межах кварталу не вистачає шкіл, дитячих садків, поліклінік, зелених насаджень, то доцільно відразу визначити площі необхідних ділянок виходячи з ємності установ і ступеня благоустрою території. Для великих міст розроблені норми центральних і периферійних районів міста, що враховують демографічні особливості населення та сформовану систему громадського обслуговування (див. ДБН Б.2.2-12:2019 п.8, п 9, п 13).

Тільки після того як зібрані всі аналітичні дані території і виконаний опорний план можна приступати до формулювання концепції. Варіантів регенерації території може бути кілька, все залежить від висновків, зроблених на основі зібраних аналітичних даних.

3. КОНЦЕПТУАЛЬНА ПРОЕКТНА МОДЕЛЬ

Концепція регенерації території кварталу, вулиці, площі в сформованому історичному середовищі повинна відображати інтереси мешканців, туристів, приватного бізнесу і відповідати принципам сталого розвитку міста. У формулюванні концепції необхідно знайти компроміс між комерційними інтересами, соціальною користю проекту для мешканців і міста, збереженням історичної цінності забудови і культурною спадщиною. Так як проект передбачає роботу в історично сформованому середовищі необхідно визначити можливі поєднання об'єктів історико-культурної спадщини та способи їх реконструкції (див.табл.1).

Табл.1.

Види реконструкції ділянок з різними типами середовища

Типи середовища (основні можливі поєднання об'єктів історико-культурної спадщини та елементів історичного міського середовища)	**Статуси і форми охорони**	**Види реконструкції**
Архітектурні ансамблі, системи архітектурних домінант, інші пам'ятники в цілісному історичному середовищі	Території пам'яток містобудування, заповідна територія	Регенерація
Пам'ятники архітектури (що не грають домінуючої ролі) або садово-паркового мистецтва в цілісному історичному середовищі	Групова охоронна зона	Те ж, для малих міст і окремих ділянок; обмежене перетворення
Цілісне історичне середовище з окремими пам'ятками. Архітектурні ансамблі, системи домінант, окремі пам'ятники в частково порушеному історичному середовищі	Зона суворого регулювання забудови з охоронними зонами окремих пам'ятників	Обмежене перетворення
Порушене історичне середовище з цінними елементами або фрагментами	Зона забудови, що регулюється	Активне перетворення
Окремі архітектурні домінанти, пам'ятники архітектури або садово-паркового мистецтва в порушеному середовищі	Зона регулювання забудови та охоронні зони окремих пам'ятників	Активне перетворення

*Примітка: Під **цілісним історичним середовищем** (цілісним оточенням) слід розуміти міське середовище, що сприяє кращому прояву цінних якостей пам'яток, що збереглися в історичному вигляді або відповідна за своїми характеристиками історичної. Під **частково порушеним історичним середовищем** (оточенням) слід розуміти історичне середовище з окремими дисгармонічними включеннями або з втратою окремих елементів. Під **порушеним історичним середовищем** (оточенням) - середовище, характеристики якого не відповідають історичним.*

Обмежене перетворення – збереження містобудівних якостей пам'яток архітектури та середовища, їх розвиток на основі використання історичних традицій. Включає реставрацію пам'яток, модернізацію будівель, знесення старого і малоцінного фонду, розущільнення, збереження системи просторової композиції, візуальних зв'язків; функціональну переорієнтацію забудови відповідно до потреб міста; нове будівництво, сомасштабне сформованій забудові, з дотриманням основних прийомів, характерних для історичної забудови, регламентацією висоти, габаритів, матеріалу стін та оздоблення фасадів нових будинків, їх членувань, пластики, колірного рішення, характеру покрівель і т. ін.; благоустрій, озеленення без радикальних змін характеру середовища. На ділянках, де немає цінної планувальної структури, можливо укрупнення планувальних членувань.

Активне перетворення – зміна містобудівних якостей середовища з частковим їх збереженням. Включає: реставрацію пам'яток, зносу не опорного фонду (крім художньо і містобудівних цінних будівель), модернізацію та капітальний ремонт будівель, що зберігаються, збереження або зміна планувальної структури, функціональної просторової організації. Можливе формування нових просторових систем зі сформованими. Нове будівництво має проводитись на основі спадкоємного розвитку стійких традицій формування забудови.

Важливий критерій, який необхідно враховувати при розробці концепції території кварталу, вулиці, площі в сформованому історичному середовищі це питання подальшого існування і експлуатації середовища і відповідно про форму власності території та контролю над нею. У таблиці 2 демонструється взаємозв'язок і відмінності в підходах до моделювання різних форм власності території в місті. Все залежить від того для якої цільової аудиторії проектується дане міське середовище, а також режими експлуатації.

Табл.2.

Характеристика громадських просторів в залежності від характеру експлуатації міських просторів

Найменування простору	**Форма власності**	**Фізична доступність**	**Вимоги до елементів благоустрою**	**Соціальна модель простору**
Громадський міський	Належить на правах	Доступ відкритий для	Простота в експлуатації, без бар’єрне середовище,	Орієнтація на всі соціальні та вікові

простір	власності муніципалітету міста.	всіх категорій городян у будь-який час доби	вандалостійкість, оглядовість, взаємозамінність	групи
		Доступ відкритий для всіх категорій городян у денні години	Простота в експлуатації, без бар'єрне середовище, вандалостійкість, оглядовість, взаємозамінність	Орієнтація на всі соціальні та вікові групи
Напів приватний міський простір	Належить на правах власності або довгострокової оренди одному власнику	Фізичний доступ для городян може бути частково обмежений	Ефективність елементів благоустрою залежить від власника, але повинен відповідати вимогам муніципалітету	Переважна орієнтація на систему споживчих переваг
Приватний міський простір	Належить на правах власності одному власнику	Фізичний доступ для городян обмежений	Ефективність елементів благоустрою залежить від власника	Орієнтація тільки на систему споживчих переваг

Існує досить багато концептуальних ідей «нового урбанізму» спрямованих на сталий розвиток міського середовища. Серед них можна виділити концепцію соціального змішування населення, концепцію мультикультурного і мультифункціонального простору.

Дуже образно про важливість громадських просторів і призначення вулиць в житті міста сказано у Джейн Джейкобс: «Сенс урочистого банкету і соціального життя міських тротуарів саме в тому, що вони носять публічний характер. Вони зводять разом людей, які не знають один одного, приватним, інтимним чином. Це відчуття публічної рівності між людьми, мережа громадської поваги і довіри, взаємодопомога в разі особистої або суспільної необхідності. Відсутність такої довіри - біда для міської вулиці. » [5]

Примітка: Джейн Джейкобс - канадсько-американська письменниця, активістка, теоретик міського планування і одна з основоположниць руху нового урбанізму.

Концепція регенерації території кварталу, вулиці, площі в сформованій історичному середовищі повинно відповідати таким вимогам:

1. Зберегти міський простір. Тобто комплекс реконструктивних заходів повинен бути таким, щоб слідства його не зруйнували сформовані корисні функціональні взаємозв'язки, а, навпаки, оптимізували їх;
2. Стимулювати міську життєдіяльність. Необхідно залишити і розвинути функції, що сприяють зростанню рівня міської активності, доповнити їх,

усунувши або нейтралізувавши, по можливості, шкідливі виробництва та функції, несумісні зі статусом даної вулиці;
3. Бути сполучною ланкою в міському просторі. Комплекс реконструктивних заходів не повинен виключати квартал, площу або вулицю із загального контексту міського простору. Переосмисленій по-новому простір, має стати місцем тяжіння для городян і стати центром різноманітних культурних зв'язків в системі всього міста;
4. Відповідати історичному і культурному контексту. Важливо зберегти історичну своєрідність простору, вигляду фасадів, своєрідність міського дизайну, скверів і дворів, оскільки архітектура висловлює культуру народу, його минуле і сьогодення, і створити нормальні умови для збереження і примноження атрибутів культурної спадщини - ось завдання, яке повинне бути вирішено в першу чергу;
5. Відповідати вимогам кожної функції. Будь-яка функція кварталу, площі або вулиці вимагає певного простору для своєї повної реалізації, і в проекті необхідно закласти цю можливість;
6. Забезпечити взаємозв'язок різних функцій. Важливо не тільки задовольнити вимоги функцій кварталу, площі або вулиці, але і створити умови тісного взаємозв'язку між ними;
7. Відповідати особливостям людської психіки. Квартал, площа або вулиця з фасадами, просторами скверів і дворів, особливостями міського дизайну має дуже потужний вплив на психіку людини.

Будівлі або цілий квартал міста при розробці концептуальних рішень можна музеєфікувати. **Музеєфікація** – процес перетворення рухомих і не рухомих пам'яток історії та культури в об'єкт музейного показу. Концепція сценарної музеєфікації міського середовища формується таким чином: інтерактивний музей, в якому можна доторкнутися до живої історії.

При розробці концептуальної моделі слід пам'ятати, що стійким розвитком історичного середовища міста є розв'язання суперечностей між збереженням історичної ментальності міста і новаторським рухом до прогресу.

4.ДЕТАЛЬНИЙ ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПЛАН ТЕРИТОРІЇ

Після прийняття концептуальної моделі рішення проекту, необхідно приступити до розробки детального генерального плану. Генеральний план повинен відображати прийняті концептуальні рішення, відповідати нормам проектування і Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Зони регулювання забудови можуть відрізнятися різним режимом використання території, який залежить від історико-архітектурної цінності території, розташування її в структурі населеного пункту. В їх межах слід

передбачати збереження історичного планування (або його елементів), цінної забудови і ландшафту, умов видового розкриття пам'яток, знесення дисгармонійних споруд, дотримання умов гармонійного поєднання нових споруд з історичною забудовою. Нове будівництво в межах зон регулювання забудови регламентується: за функціональним призначенням; по висоті і довжині будинків; по композиційними прийомами, матеріалам, кольором і стильовим характеристикам. Регулюється також благоустрій, озеленення та інші складові середовища.

Навколо будівель і споруд - пам'яток культурної спадщини (архітектури та містобудування), при відсутності розроблених і затверджених в установленому порядку зон охорони, в межах відстаней, рівному подвійній висоті цих пам'ятників, але в жодному разі - не менше 50 м, при проектуванні нових будівель і споруд, або надбудові (реконструкції) існуючих, необхідно зберігати цінну історичну планування і традиційний характер забудови населених пунктів, цінний природний ландшафт і об'єкти природно-заповідного фонду, оглядові точки і зони, звідки розкриваються види на пам'ятки та їх комплекси. **При цьому відстань від кожної новобудови до пам'ятника має бути не менше ніж збільшений вдвічі максимум з висот самого пам'ятника та даної новобудови**, що забезпечить, зокрема, величину розкриття кута огляду проходу горизонтом сонячного диска над пам'ятником з вершиною кута біля її підніжжя не менше 120 градусів. [ДБН Б.2.2-12:2019].

При розробці генерального плану регенерації території кварталу, вулиці, площі в сформованому історичному середовищі слід виділити генетичну (спадкову), важливу спадщину міського середовища. Для історично сформованої забудови м. Одеси це переважно регулярне планування історичного центру міста, ущільнена квартальна забудова з внутрішніми дворами. Будинки історичної частини міста середньої висотності, архітектурний вигляд будинків представлений такими стилями як: класицизм, ампір, необорокко. Це найважливіші елементи генетичної спадщини міста, які необхідно зберегти при цьому стимулювавши розвиток території.

Приклади виконання робіт

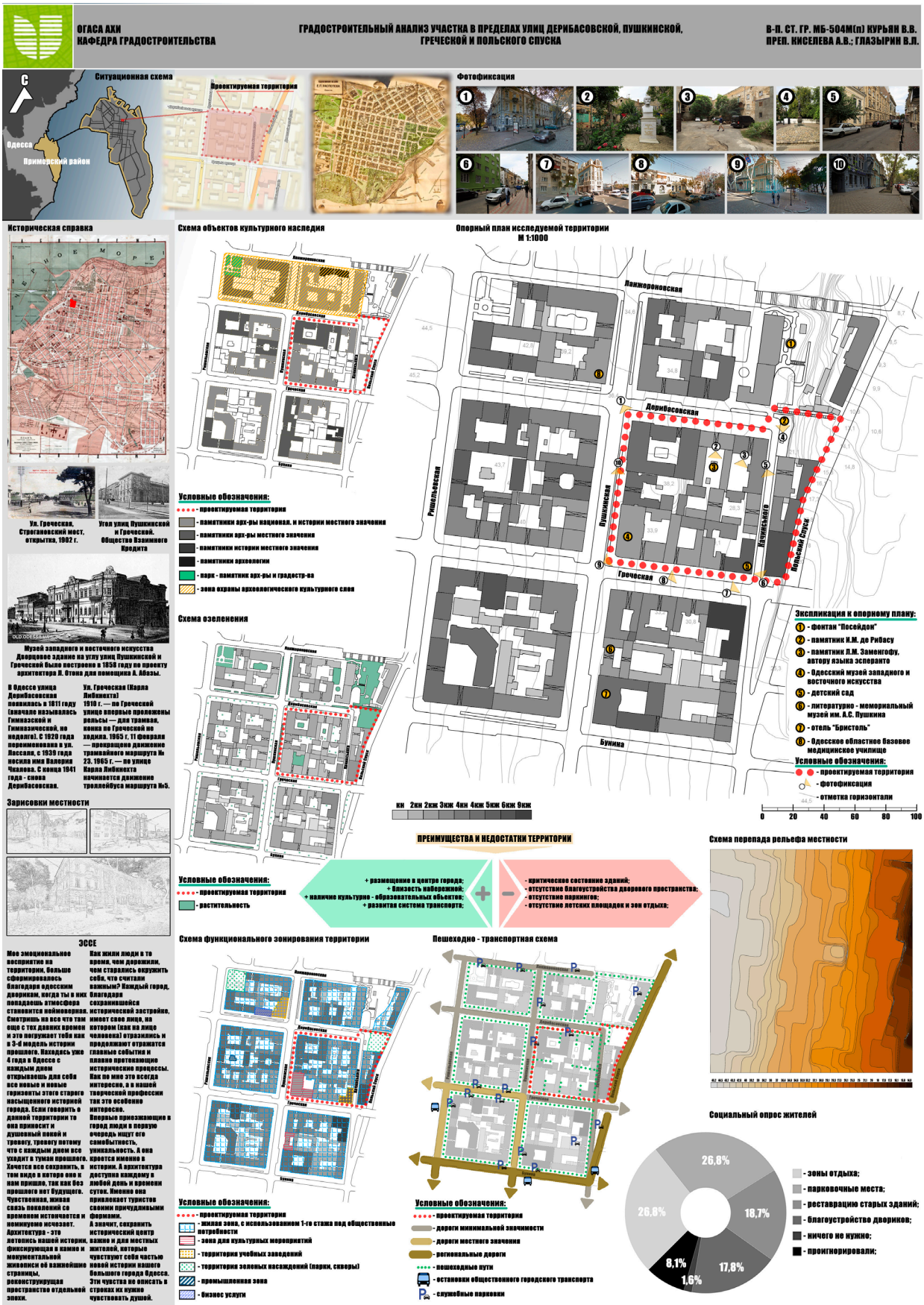

Рис.1. Містобудівний аналіз кварталу історичного центру Одеси

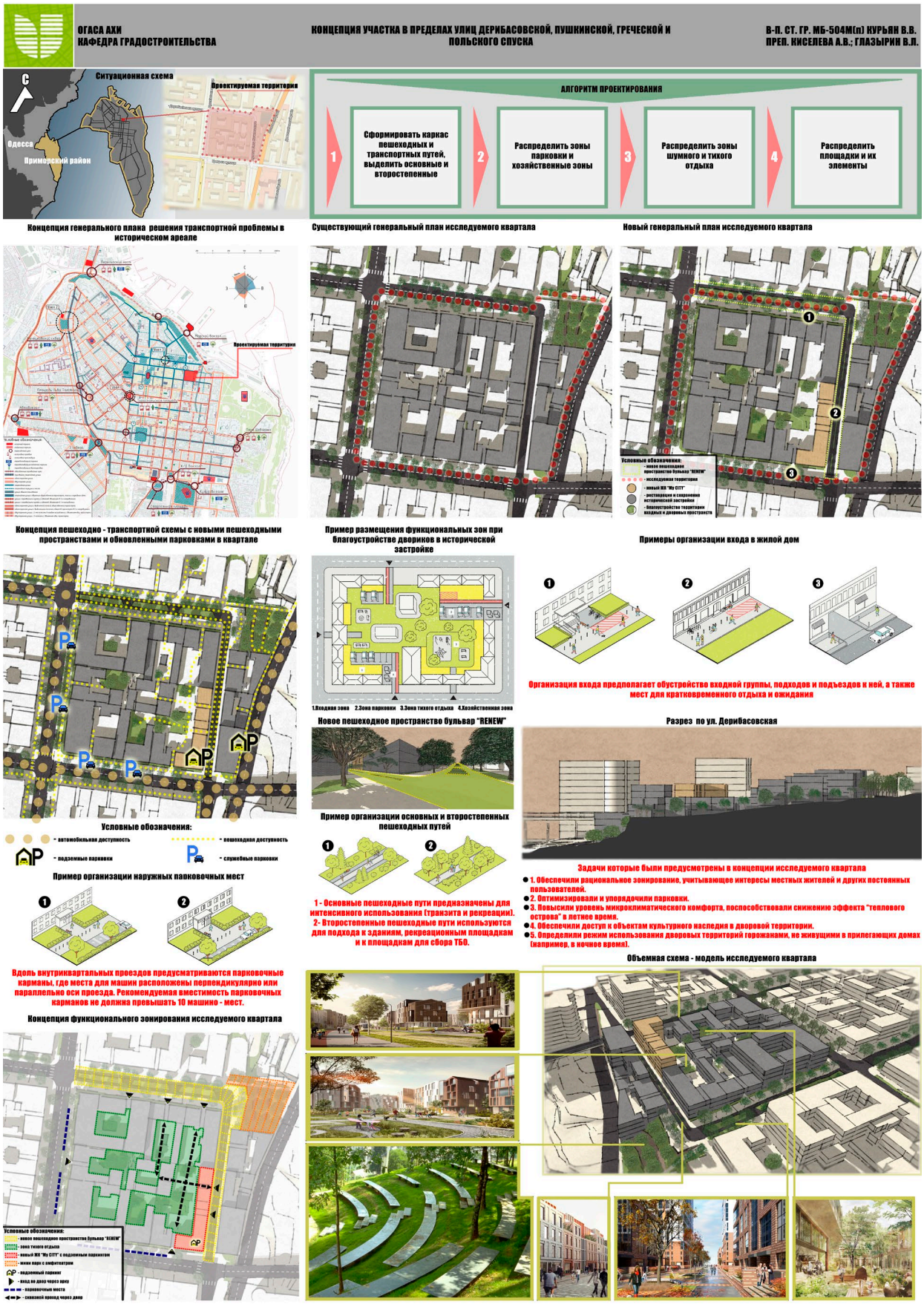

Рис.2 Проектні пропозиції по регенерації кварталу історичного центру Одеси

Список використаної літератури

1. Закон України «Про основи містобудування» від 16 листопада 1992 року, № 2780-XII, Відомості Верховної Ради України (ВВР), Київ. 1992, № 52, ст.683.
2. Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 8 червня 2000 року, № 1805-III, Відомості Верховної Ради України (ВВР), Київ, 2000, № 39, ст.333.
3. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р., № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), Київ, 2002, № 3-4, ст.27.
4. Генеральний план м. Одеси. «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромісто» імені Ю.М. Білоконя». Рішення Одеської міської ради №6489-VI від 25.03.2015р., Одеса.
5. Державні Будівельні норми України. Планування та забудова територій. ДБН Б.2.2-12:2019, Мінрегіон України, Київ, 2019. 177 с.
6. Державні Будівельні норми України. Склад та зміст історико архітектурного опорного плану населеного пункту, ДБН Б.2.2.-3:2012, Мінрегіон України, Київ, 2012. 19 с.
7. Державні Будівельні норми України. Благоустрій територій. ДБН Б.2.2-5:2011, Мінрегіон України, Київ, 2011. 81 с.
8. Державні Будівельні норми України. Склад та зміст плану зонування території. ДБН Б.1.1-22:2017, Мінрегіон України, Київ, 2018, 22 с.
9. Документ 952_009: Міжнародна хартія з охорони та реставрації архітектурно-містобудівної спадщини (Краківська хартія 2000 р.) від 26 жовтня 2000 р., Краків – Вавель, 2000.
10. Білоконь Ю. М. Загальні містобудівні характеристики. Містобудування. Довідник проектувальника. Видання друге, доповнене. За ред. Панченко Т. Ф. Укрархбудінформ. Київ, 2006. С. 9-20.
11. Білоконь Ю. М. Проблеми містобудівного розвитку території: навчальний посібник. За ред. І.О. Фоміна. Укрархбудінформ. Київ, 2001. 80 с.

12. Бевз М. Методика ідентифікації та верифікації різночасових елементів розпланувально-просторової системи історичного міста (на прикладі міста Белза). Вісник НУ “Львівська політехніка”. Львів, 2004. – № 505. С. 350 – 360.
13. Глазирин В.Л., Шкрабик Й.В. Основи містобудування. Навчальний посібник. Одеса: ОДАБА, 2018. 283с.
14. Глазирин В.Л, Шкрабик Й.В. Основи реконструкції історичних міст Навчальний посібник. Одеса: ОДАБА, 2015. 281с.
15. Глазырин В. Л. Градообразующие основы проектирования приморских общественных центров. Город мастеров. Одесса, 1999. 142 с.
16. Гончаренко М.Е. Будівництво в історичному середовищі міста. Спроба аналізу. Теорія та історія архітектури і містобудування. Київ: НДІТІАМ, 2005. – С. 209.
17. Глазычев В.Л. Урбанистика. Москва : Европа, 2008. 278с.
18. Heinrich Boll Stiftung. Місто й оновлення. Урбаністичні студії. Представництво Фонду ім. Гайнріха Бьолля в Україні; Редкол.: С. Шліпченко, В. Тимінський, А. Макаренко, Л. Малес, І. Тищенко. Київ.: ФОП Москаленко О.М., 2013. 360 с.
19. Джейкобс Д. Смерть і життя великих американських міст. Київ: CANactions, 2021. 458с.
20. Ідак Ю. В. Методика дослідження міської тканини (на прикладі міста Львова). Історичні архітектурно-містобудівні комплекси: наукові методи дослідження. Львів, 2006. – С. 104.
21. Коротун І.В. Проблеми реконструкції в умовах історичної забудови, що склалася. Перспективні напрямки проектування житлових і цивільних будинків. Київ.: ЗНДІЕП, 2005. С. 218 - 221.
22. Коротун І. В. Особливості визначених територіальних параметрів об’єктів архітектури та містобудування списку Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО та їх буферних зон та передумови створення буферних зон. Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до

основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: матеріали III і IV Міжнародної науково-практичних конференцій: [зб. наук. праць]. Астропринт. Одеса, 2016. С. 90-95.

23. Мезенцев К., Олійник Я., Мезенцева Н. Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін: [монографія]. Фенікс. Київ, 2017. 438 с.
24. Містобудування: Довідник проектувальника .за ред. Т.Ф. Панченко. Київ: Укрархбудінформ, 2001.192с.
25. Панченко Т. Ф. Туристичне середовище: архіт., природа, інфраструктура [Монографія]. Логос. Київ, 2009. 176 с.
26. Петришин Г. П. та ін. Історичні архітектурно-містобудівні комплекси: наукові методи дослідження. Навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2006. 212 с.
27. Посацький Б.С. Простір міста і міська культура (на зламі XX-XXI ст.) Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2007. 208 с.
28. Посацький Б. С., Король Є. І., Кознарська Г. Є. Архітектурний образ міста. Навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. 140 с.
29. Пруцын, О.И. Архитектурно-историческая среда. Москва: Стройиздат, 1990. 408с.
30. Тимохін В. О. Життєздатність простору архітектурного середовища. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Архітектура. – 2014. – № 793. – С. 9-11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPARX_2014_793_6.